

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-58-26>

УДК 338.439.02

ЗНАЧЕННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

THE SIGNIFICANCE OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF THE ECONOMY IN ENSURING THE FOOD SECURITY OF UKRAINE

Томашук Інна Вікторівнадоктор філософії з економіки, доцент,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6847-3136>**Борболюк Євген Анатолійович**магістрант,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-5947-3741>**Tomashuk Inna, Borboliuk Yevhen**
Vinnytsia National Agrarian University

У статті розглянуто вплив аграрного сектору економіки на формування продовольчої безпеки країни. Зазначено, що у зв'язку з посиленням глобалізації світової економіки актуальність питання забезпечення продовольчої безпеки особливо висока. Ця проблема не лише визначає рівень життя населення, але й відіграє ключову роль у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки будь-якої країни. Висловлено думку, що для зміцнення продовольчої безпеки і реалізації потенціалу конкурентоспроможного розвитку суб'єктів аграрного бізнесу необхідні інноваційні перетворення. Доведено, що для зміцнення продовольчої безпеки держави необхідно взаємодіяти усім параметрам потенціалу розвитку внутрішніх суб'єктів аграрного сектору з економічними, соціальними та екологічними аспектами, які гарантують цю безпеку на основі принципів самодостатності, мультифункціональності, соціальної справедливості, незалежності, стабільності, збалансованості та раціональності. Зазначено, що сучасний стан продовольчої безпеки в Україні є нестабільним через військовий конфлікт, викликаний агресією Російської Федерації. Виділяється, що одним з ключових завдань державної аграрної політики України залишається забезпечення продовольчої безпеки, яке залишається актуальним як у довоєнний період, так і в умовах воєнного стану. Водночас, визначено, що досягнення цієї мети під час конфлікту потребує додаткових заходів ініціативи з боку держави. Зроблено висновок, що важливість такого підходу пояснюється тим, що забезпечення продовольчої безпеки виступає як невід'ємна частина безпекового аспекту реалізації аграрної політики і визначає один із фундаментальних принципів забезпечення стабільності аграрного сектору економіки.

Ключові слова: аграрний сектор, продовольча безпека, сталий розвиток, інновації, інвестиції, глобалізація, оптимізація виробництва, інтеграція.

The article examines the influence of the agricultural sector of the economy on the formation of the country's food security. It is emphasized that in the current conditions of increased globalization of the world economy, the issue of ensuring food security, which characterizes not only the standard of living of the population, but also acts as an extremely important factor in ensuring the competitiveness of the national economy of any state, becomes particularly relevant. It is indicated that the importance of strengthening food security, due to the need to realize the potential of competitive development of agrarian business entities, requires transformations of an innovative nature. It has been proven that strengthening the food security of the state requires coordination of the parameters of the development potential of domestic subjects of the agrarian sector with the economic and socio-ecological aspects of ensuring this security based on the principles of self-sufficiency, multifunctionality, social justice, independence, stability, balance and rationality. It is indicated that the current state of food security in Ukraine is unstable due to the state of war caused by the aggression of the Russian Federation. It is emphasized that one of the main tasks of the state agrarian policy of Ukraine remains the same as in pre-war conditions, namely the guarantee of food security. However, during martial law, achieving this goal requires additional efforts from the state. It was concluded that the

need for such an approach is determined by the fact that ensuring and guaranteeing food security are components of the security direction of the implementation of agrarian policy, which is one of the foundations of guaranteeing the stability of the agricultural sector of the economy. It is emphasized that ensuring global food security is possible only under the condition of ending the war unleashed by the aggressive Russian Federation against Ukraine and liberating the occupied territories: guaranteeing the security and integrity of Ukraine by world countries; provision of worldwide assistance in demining and recreation of fertile lands of de-occupied territories; providing preferential loans to farmers for the restoration of equipment and production facilities damaged or destroyed as a result of hostilities; provision of preferential loans by foreign investors for the restoration of the infrastructure of storage, transportation and processing of plant and animal husbandry products.

Keywords: agricultural sector, food security, sustainable development, innovations, investments, globalization, optimization of production, integration.

Постановка проблеми. Забезпечення продовольчої безпеки України стає важливим елементом забезпечення національної безпеки, особливо у контексті зростання продовольчої залежності при глобалізації світової економіки, що може призвести до послаблення держави та збільшення ризику завоювання внутрішнього ринку іноземними сільгосппродуктами. Важливим аспектом в таких умовах стає попередження загроз у продовольчій системі. Продовольча безпека виступає однією з ключових складових національної безпеки будь-якої країни, а Україна грає значущу роль у світовій аграрній геополітиці. Зокрема, в контексті прагнення України до інтеграції в Європейське співтовариство це питання стає особливо актуальним. У Законі "Про основи національної безпеки України" продовольча безпека розглядається як одна з основних складових національної безпеки. З огляду на останні геополітичні події у світі, проблеми продовольчої безпеки та роль аграрного сектору економіки залишаються високоактуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання аграрної та продовольчої безпеки країни висвітлювалися в працях як зарубіжних так і вітчизняних науковців, серед яких: Лазарева О. В. [1], Андрущук І. О., Рябоволик Т. Ф., Рябоволик Ю. В. [2], Бойко В. О., Бойко Л. О. [3], Конохов С. В. [6], Хаєцька О. П. [10], Гончарук І. В. [11–12] та інші. У численних наукових працях досліджуються аспекти еволюції продовольчої безпеки, її важливість та вплив на формування національної стратегії розвитку. Акцентується увага на значущості аграрного сектора при забезпеченні продовольчої безпеки та впливі воєнного конфлікту на різні галузі економіки для забезпечення безпеки країни. Незважаючи на значний обсяг наявних досліджень цієї тематики, важливість аграрного сектора в контексті забезпечення продовольчої безпеки України в сучасних умовах потребує більш глибокого аналізу.

Формування цілей статті. Головною метою цієї роботи є ретельне дослідження та систематизація теоретичних і методичних аспектів у формуванні продовольчої безпеки в контексті розвитку аграрного сектора.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аграрний сектор економіки відіграє важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки України. Продовольча безпека означає наявність стабільного та безпечного доступу населення до достатньої кількості харчових продуктів, які відповідають їхнім харчовим потребам та дієтичним стандартам. Нами досліджено основні аспекти важливості аграрного сектора для продовольчої безпеки в Україні, які включають:

– виробництво харчових продуктів, де аграрний сектор є основним джерелом виробництва продуктів харчування, таких як зернові, м'ясо, молоко, овочі та фрукти. Забезпечення стабільності та зростання виробництва в аграрному секторі є ключовим для забезпечення достатньої кількості харчових продуктів;

– зайнятість населення, тобто, багато людей в Україні зайняті в аграрному секторі, особливо в сільському господарстві. Забезпечення життєздатних умов для сільського населення та стимулювання розвитку аграрного бізнесу сприяють зменшенню безробіття та підтримці економічного зростання в сільських районах;

– експорт і економічний зріст, де Україна є однією з провідних країн світу у виробництві та експорті зернових, соняшникової олії, яєць та інших аграрних продуктів. Експорт аграрної продукції сприяє залученню інвестицій, збільшенню експортних доходів та забезпеченню стійкості економіки;

– розвиток сільських територій, тобто, зростання аграрного сектора сприяє розвитку інфраструктури, освіти та охорони здоров'я в сільських громадах, що є важливим для покращення якості життя населення [11];

– збереження природних ресурсів, тобто, раціональне використання землі, води та інших природних ресурсів в аграрному секторі сприяє сталому розвитку та збереженню навколишнього середовища.

Узагальнюючи, аграрний сектор є ключовим гравцем у забезпеченні продовольчої безпеки України, впливаючи на економічний, соціальний та екологічний аспекти країни. Посилення його стійкості та ефективності є важливим завданням для забезпечення сталого розвитку нації.

На сьогоднішній день Україна виступає одним з ключових світових експортерів зернових культур, таких як пшениця, ячмінь, кукурудза, а також є найбільшим постачальником соняшникової олії. Деякі країни виявляють велику залежність від України, зокрема імпорт української пшениці стає вирішальним для країн Близького Сходу, таких як Єгипет. Доля України у загальному світовому імпорті до цих країн пшеничного борошна складає 44%, кукурудзи – 55%, соняшникової олії – 59% [3]. Згідно з оцінками Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) на 2021 рік, Україна стала найбільшим світовим експортером соняшникової олії (майже 35%), займає друге місце за експортом ячменю (14%), третє за експортом кукурудзи (11%), а також п'яте місце за експортом пшениці (майже 10% світового експорту) [4].

Під час аналізу рівня продовольчої безпеки в Україні для оцінки критичності поточної ситуації в глобальному контексті, важливо приглянутися до статистики світової продовольчої безпеки, яка вже почала погіршуватися з 2020 року, на початку пандемії COVID-19. Російське вторгнення в 2022 році лише погіршило цю ситуацію. Порушення постачання сільськогосподарської продукції призвело до виникнення продовольчої кризи та зростання цін на пшеницю, кукурудзу, паливо та добрива [15]. Таким чином, проблеми, що виникли в Україні, мають вагомий вплив і на глобальному рівні.

Найбільшою трудностю стали перешкоди, які виникли під час експорту української сільськогосподарської продукції, оскільки російська сторона активно почала блокувати українські порти. У зв'язку з цим, світова спільнота здійснила важливий крок, який мав значущий вплив на стабілізацію глобальної економічної ситуації. У липні 2022 року Україна уклала угоду з партнерами – Туреччиною та ООН – про транспортування українського зерна через "зерновий коридор" вздовж Чор-

ного моря. Аналогічна угода була укладена між Туреччиною, ООН і Російською Федерацією. За даними, наданими Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН, завдяки цій угоді вдалося транспортувати близько 33 мільйонів тонн зерна, що призвело до зниження світових цін на продовольство приблизно на 20% [16]. У табл. 1 подані регіональні показники зовнішньої торгівлі товарами України за січень-жовтень 2023 року, де частка експорту товарів значно менша, ніж рівень їх імпорту.

Наша країна володіє значною площею сільськогосподарських земель високої якості, які активно використовуються в аграрному секторі та спроможні генерувати значну додану вартість.

Фактори, що впливають на продовольчу безпеку на регіональному рівні, займають важливе місце в оцінці ситуації. Це включає виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції, створення фонду продовольства за рахунок бюджетного фінансування та кредитних ресурсів [8; 10]. Також важливі аспекти включають прийняття заходів для охорони та підвищення родючості земельних ресурсів і забезпечення доступу населення до екологічно безпечних продуктів харчування. На локальному рівні продовольча безпека повинна гарантувати стаке постачання продукції харчування у роздрібній торгівлі, а контроль якості продуктів харчування має здійснюватися на місцевих ринках. Також важливо забезпечувати доходи населенню на рівні, необхідному для ведення здорового та обґрунтованого способу життя [1; 9]. Табл. 2 відображає наявність та постачання зернових та зернобобових культур на підприємства, які спеціалізуються на їхньому зберіганні та переробці в січні 2022 року, з особливо високими показниками у Миколаївській та Одеській областях.

На міжнародних економічних форумах відзначається негативний вплив повномасштабної війни в Україні на економіку більшості країн світу. Під час активних бойових дій значна кількість агропідприємств припинила свою роботу, зазнавши серйозних руйнувань. Деякі з них були змушені евакуювати свої об'єкти в більш безпечні райони. Особливість сільськогосподарського бізнесу полягає в наявності великогабаритних стаціонарних об'єктів, які неможливо перевозити і тісно пов'язані з земельними ділянками [2]. Це призвело до повного знищення логістичних маршрутів експорту агропродукції, агрохолдингів та фермерських господарств.

Таблиця 1

Регіональні обсяги зовнішньої торгівлі товарами України у січні-жовтні 2023 року¹

Регіон	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис. дол. США	У % до січня-жовтня 2022	У % до загального обсягу	тис. дол. США	У % до січня-жовтня 2022	У % до загального обсягу	
Україна	29826970,1	81,0	100,0	52189944,9 ²	118,8	100,0	-22362974,8
у тому числі							
Вінницька	1263901,4	100,8	4,2	755265,0	151,2	1,4	508636,4
Волинська	706685,5	79,5	2,4	2118934,8	132,5	4,1	-1412249,3
Дніпропетровська	3955434,0	70,7	13,3	3829519,7	119,5	7,3	125914,3
Донецька	192353,9	77,4	0,6	46323,1	37,6	0,1	146030,8
Житомирська	452690,8	77,2	1,5	1052146,6	118,8	2,0	-599455,9
Закарпатська	1214764,6	72,1	4,1	1177093,7	85,1	2,3	37670,9
Запорізька	1171451,4	45,1	3,9	472585,0	44,2	0,9	698866,4
Івано-Франківська	525054,9	87,7	1,8	448326,7	86,5	0,9	76728,2
Київська	1507112,0	86,2	5,1	3810094,3	130,6	7,3	-2302982,3
Кіровоградська	635434,9	92,4	2,1	222437,7	110,3	0,4	412997,3
Луганська	149,7	1,7	0,0	1375,2	12,0	0,0	-1225,5
Львівська	2181701,8	86,0	7,3	4839782,8	111,8	9,3	-2658081,0
Миколаївська	892138,7	66,2	3,0	463435,1	70,0	0,9	428703,6
Одеська	1466291,8	78,9	4,9	1876702,0	110,6	3,6	-410410,2
Полтавська	1110099,4	67,7	3,7	751019,4	72,9	1,4	359080,0
Рівненська	502361,0	80,4	1,7	639487,5	151,8	1,2	-137126,5
Сумська	553470,1	92,4	1,9	458737,8	94,8	0,9	94732,3
Тернопільська	592722,0	98,4	2,0	569129,4	137,8	1,1	23592,6
Харківська	640304,1	88,9	2,1	1240029,3	123,6	2,4	-599725,1
Херсонська	33435,4	61,4	0,1	15720,7	48,1	0,0	17714,7
Хмельницька	630507,7	104,1	2,1	549630,6	95,2	1,1	80877,1
Черкаська	989471,8	99,8	3,3	580583,8	122,8	1,1	408888,0
Чернівецька	166329,8	71,7	0,6	415529,2	110,8	0,8	-249199,4
Чернігівська	701053,2	124,7	2,4	242501,6	100,1	0,5	458551,5
м.Київ	7652418,4	90,3	25,7	22617897,2	131,1	43,3	-14965478,7

¹ Дані наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії

² З урахуванням не розподілених за регіонами поставок газу природного

Примітка. В окремих випадках сума складових може не дорівнювати підсумку у зв'язку з округленням даних.

Джерело: сформовано на основі [7]

Однією з ключових логістичних проблем стало блокування країною-агресором морських перевезень сільськогосподарської продукції через Чорне та Азовське моря з українських портів, таких як Одеса, Миколаїв, Херсон, Іллічівськ та Бердянськ. Ці порти

раніше забезпечували практично 80% українського експорту сільськогосподарської продукції на світовий ринок [2].

Глобалізація світової економіки, незважаючи на поточну нестабільність та загрози, що виникають у збройних конфліктах, викликає

Таблиця 2

Наявність та надходження зернових і зернобобових культур України на підприємства, що займаються їхнім зберіганням і переробленням, у січні 2022 року

Регіон	Наявність на кінець звітного періоду		Куплено з початку року, т	Середня ціна купівлі з початку року ¹	
	т	у % до відповідної дати попереднього року		грн за 1 т	у % до відповідного періоду попереднього року
Україна	10448682	152,2	523716	7121,1	105,3
Вінницька	882611	207,7	30476	7054,8	99,4
Волинська	212133	196,2	к	к	к
Дніпропетровська	371594	158,5	27139	7433,7	107,3
Донецька	72870	136,8	к	к	к
Житомирська	176224	101,0	26728	6688,0	101,1
Закарпатська	к	к	к	к	к
Запорізька	347424	250,0	57612	7680,5	106,8
Івано-Франківська	89993	255,8	к	к	к
Київська	723728	152,8	19448	6719,7	102,4
Кіровоградська	395840	276,8	6225	6823,1	к
Луганська	91165	109,8	9991	7275,5	к
Львівська	76284	117,7	2394	6734,2	106,9
Миколаївська	1163616	124,5	126501	7300,9	101,1
Одеська	1122043	136,3	к	к	к
Полтавська	960879	111,3	31849	6859,4	102,5
Рівненська	278493	135,1	1268	7288,2	106,0
Сумська	605769	118,9	15056	6527,3	99,2
Тернопільська	389586	204,1	18653	6297,4	95,5
Харківська	554786	188,0	22978	7093,1	95,0
Херсонська	232236	161,4	29620	7631,8	106,3
Хмельницька	534080	181,8	17634	8665,4	134,1
Черкаська	648429	190,0	32076	6280,6	96,4
Чернівецька	к	-	-	-	-
Чернігівська	507822	158,8	16259	6330,7	100,6
м. Київ	к	к	к	к	к

¹ Без ПДВ, транспортних, експедиційних та накладних витрат.

Символ (к) – дані не оприлюднюються з метою забезпечення виконання вимог Закону України "Про державну статистику" щодо конфіденційності статистичної інформації.

Джерело: сформовано на основі [7]

необхідність нового типу виробничих відносин. Це викликає розгляд питання про постійний розвиток аграрного сектору, який може вирішити завдання, пов'язані із забезпеченням світової продовольчої безпеки. В майбутньому інноваційне підприємництво стане одним з основних факторів підвищення глобальної конкурентоспроможності, що тісно пов'язано з розвитком новітніх технологій,

впровадженням нововведень та економічним зростанням [5]. Структура продовольчої безпеки України, зображена на рис. 1, передбачає створення фонду продовольства за рахунок бюджетного фінансування та кредитів.

Державна аграрна політика в Україні визнається як основний елемент національної політики, оскільки аграрний сектор є однією з ключових і стратегічно важливих галузей еко-

номіки країни. Цей сектор протягом тривалого періоду надавав значний внесок до бюджету країни.

Незважаючи на позитивні тенденції у розвитку українського аграрного сектора, існують ряд проблем, які значно обмежують роль України у вирішенні глобальної проблеми продовольчої безпеки. До таких проблем відносяться переважно експорт сировини у сільському господарстві; велика залежність від імпорту окремих товарних груп; домінування агрохолдингів в аграрному секторі; використання земель сільськогосподарського призначення поза економічним обігом; екологічний дисбаланс та неефективне використання земель; структурні диспропорції у виробництві різних видів сільськогосподарської продукції; значна концентрація виробництва в особистих селянських господарствах, які обмежені мож-

ливостями впровадження інновацій; великий обсяг виробництва низької якості, не відповідної європейським стандартам та санітарним нормам [13]. Ця ситуація вимагає суттєвого вдосконалення існуючих механізмів функціонування агропромислового сектора та його перехід на модель сталого розвитку з максимальною конвергенцією економічних, соціальних та екологічних цілей суспільного розвитку.

Інновації є ключовим стимулом для досягнення двох основних результатів в аграрній сфері: підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора та досягнення стійкості й адаптації до нових методів управління бізнесом. На сьогодні інноваційна спрямованість визначає, яка роль буде відведена учасникам конкуренції у майбутньому, оскільки інновації дозволяють створювати стратегічні переваги в конкретних галузях [13; 14].

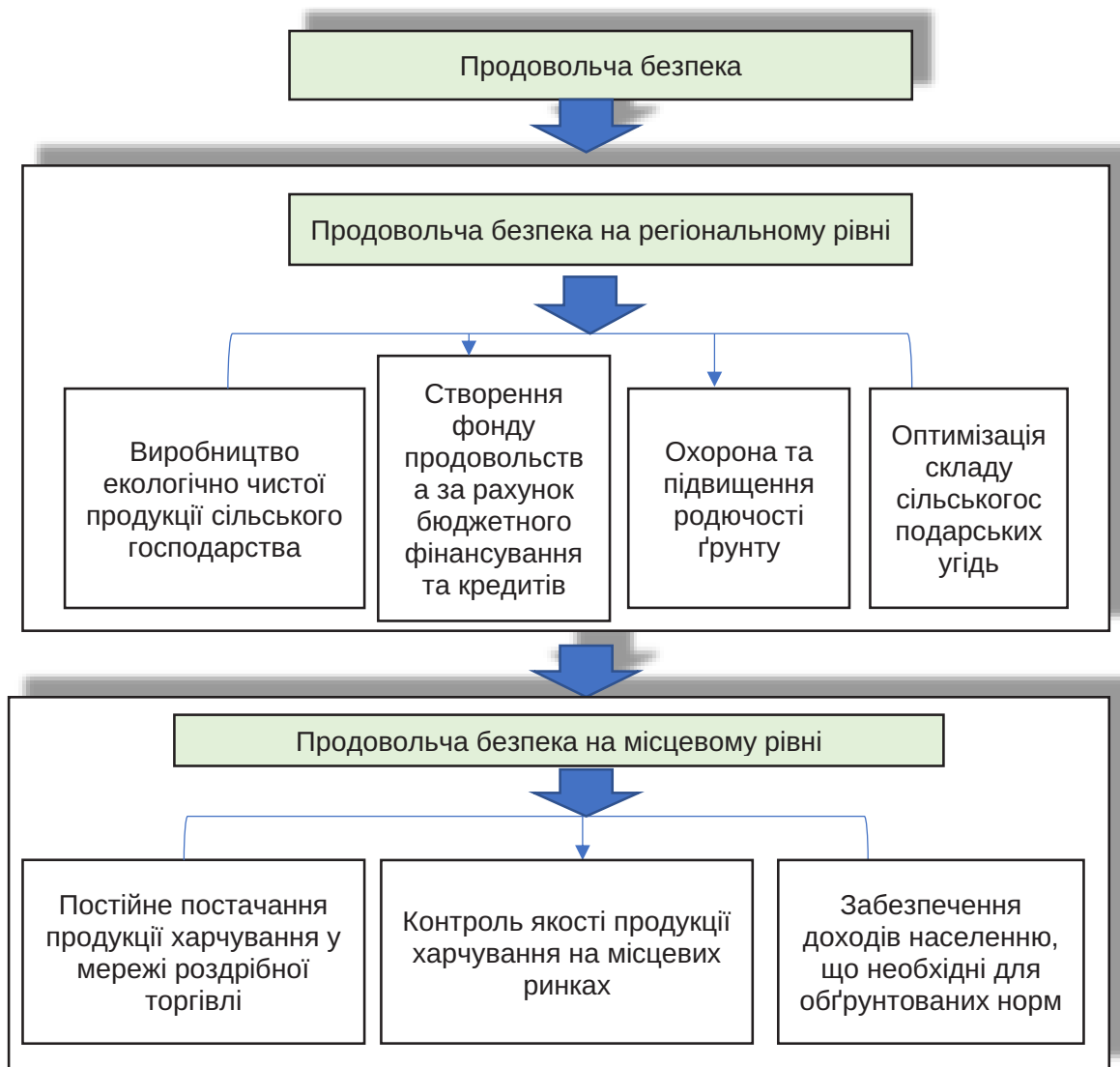

Рис. 1. Структура продовольчої безпеки

Джерело: сформовано на основі [1]

Ефективне використання інновацій є найефективнішим інструментом для досягнення цілей продовольчої безпеки. На рис. 2 представлені ключові фактори, що гарантують продовольчу безпеку країни, з особливим акцентом на екологізацію виробництва.

Забезпечення продовольчої безпеки в Україні вимагає комплексного підходу та впровадження сучасних стратегій. Нами представлено деякі з ключових підходів, які включають:

- стимулювання розвитку аграрного сектора, де підтримка та стимулювання сільського господарства, зокрема використання сучасних технологій, агроінновацій, оптимізація виробництва та підвищення продуктивності грають важливу роль у забезпеченні продовольчої безпеки [5; 12]. Інвестиції у сільське господарство та підтримка сільських

господарств допомагають зростанню виробництва та резервам продовольства;

- розвиток агроіндустрії та ланцюга постачання, тобто, сучасні моделі агроіндустрії, включаючи створення ефективних систем збирання, зберігання, переробки та розподілу сільськогосподарської продукції, допомагають забезпечити стабільність постачання харчових продуктів на ринок;

- використання сучасних технологій, тобто, впровадження інноваційних технологій в сільське господарство, таких як сучасні методи обробки землі, сучасні сорти рослин, автоматизація процесів, дозволяє підвищити ефективність та продуктивність;

- стійке використання природних ресурсів, де збереження та раціональне використання земель, водних ресурсів та інших

Рис. 2. Основні орієнтири, що забезпечують продовольчу безпеку

Джерело: сформовано на основі [1]

природних ресурсів є важливим елементом стратегії сталого розвитку аграрного сектора;

– підтримка фермерів та розвиток сільських громад, тобто, посилення підтримки фермерів, особливо малих та середніх підприємств, допомагає їм впроваджувати сучасні технології та ефективні методи управління, що сприяє розвитку сільських територій та забезпеченню стійкості аграрного сектора;

– загальна політика безпеки харчових продуктів, тобто, удосконалення системи контролю якості та безпеки харчових продуктів, впровадження сучасних стандартів та нормативів є важливим для захисту здоров'я населення та забезпечення високої якості продуктів.

Ці підходи мають на меті створення стійкої та конкурентоспроможної системи продовольчої безпеки, яка враховує сучасні виклики та можливості.

Висновки. Гарантування глобальної продовольчої безпеки стане можливим лише за умови припинення агресивної дії Російської Федерації проти України та повернення окупованих територій. Це передбачає:

1. Забезпечення світовими країнами безпеки та цілісності України.

2. Надання всесвітньої допомоги у розмінуванні та відновленні родючих земель на деокупованих територіях.

3. Надання пільгових кредитів аграріям для відновлення техніки та виробничих потужностей, пошкоджених чи знищених у результаті конфлікту.

4. Залучення іноземних інвесторів за допомогою пільгових кредитів для відновлення інфраструктури зберігання, транспортування та переробки сільськогосподарської продукції у рослинництві та тваринництві.

5. Впровадження передових технологій вирощування та переробки сільськогосподарської продукції для збільшення експорту з високою доданою вартістю, зокрема, у м'ясо-молочній галузі та серед виробників крафтової продукції.

6. Модернізація логістичних маршрутів, включаючи приведення ширини української залізничної колії до європейських стандартів за участю іноземного капіталу.

7. Створення умов для безперервного, безпечного експорту аграрної продукції морським шляхом за підтримки міжнародної спільноти та уникнення блокування портів агресивними країнами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лазарева О. В. Роль аграрного сектора економіки у формуванні продовольчої безпеки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 4. С. 722–727.

2. Андросчук І. О., Рябоволик Т. Ф., Рябоволик Ю.В. Роль аграрного сектору економіки в забезпеченні продовольчої безпеки України та світу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2022. Вип. 45. С. 10–14.

3. Бойко В. О., Бойко Л. О. Продовольча безпека та ризики для аграрного виробництва під час війни в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27>

4. Україна 2022. Як не втратити свій шанс стати сильною державою. URL: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/> (дата звернення: 03.12.2023).

5. Бойко Л. О. Пріоритети розвитку підприємництва зі створенням інноваційних продуктів. *Агросвіт*. 2020. № 15. С. 41–47. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.15.41>

6. Конохов С.В. Конкурентні переваги аграрного сектора України у системі глобальної продовольчої безпеки. *Бізнесінформ*. 2018. № 8. С. 82–87.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 03.01.2024).

8. Томашук І.В. Проблеми та перспективи фінансового забезпечення аграрного сектору Вінницького регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 20. С. 698–704.

9. Podolianchuk O., Tomashuk I. Formation of financial results of activities of agricultural enterprises of Vinnitsa region. *The scientific heritage*. 2020. № 47. P. 7. P. 63–73.

10. Томашук І.В., Хаєцька О.П. Вплив аграрного сектору економіки на сталий розвиток сільських територій. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-1>

11. Гончарук І. В., Томашук І. В. Формування стратегії економічного розвитку сільськогосподарського підприємства для підвищення його конкурентоспроможності. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2022. № 4 (62). С. 7–24. DOI: [10.37128/2411-4413-2022-4-1](https://doi.org/10.37128/2411-4413-2022-4-1)

12. Гончарук І. В., Томашук І. В. Вплив інноваційних процесів на підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2023. № 1. (63). С. 30–47. DOI: 10.37128/2411-4413-2023-1-3
13. Немченко А. Б., Немченко Т. Б. Сучасні підходи до забезпечення продовольчої безпеки України. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 23. С. 401–406.
14. Урба С. І., Копитко М. І. Зміцнення продовольчої безпеки як інструмент реалізації потенціалу конкурентоспроможного розвитку суб'єктів аграрного сектору в системі економічної безпеки України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. URL: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-5-03-07/2022-5-03-07> (дата звернення: 21.12.2023).
15. Metych M. Global food security | Description & Components. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/topic/global-food-security> (дата звернення: 23.12.2023).
16. How is Ukraine exporting its grain now the Black Sea deal is over? BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-61759692> (дата звернення: 27.11.2023).

REFERENCES:

1. Lazarieva, O. V. (2015). Rol ahrarynoho sektora ekonomiky u formuvanni prodovolchoi bezpeky [The role of the agricultural sector of the economy in the formation of food security]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, 4, 722–727. (in Ukrainian)
2. Androshchuk, I. O., Riabovolyk, T. F., & Riabovolyk, Yu. V. (2022). Rol ahrarynoho sektoru ekonomiky v zabezpechenni prodovolchoi bezpeky Ukrainy ta svitu [The role of the agricultural sector of the economy in ensuring food security of Ukraine and the world]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. Series: International economic relations and the world economy*, 45, 10–14. (in Ukrainian)
3. Boiko, V. O., & Boiko, L. O. (2022). Prodovolcha bezpeka ta ryzyky dlia ahrarynoho vyrobnytstva pid chas viiny v Ukraini [Food security and risks for agricultural production during the war in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-27> (in Ukrainian)
4. Ukraina 2022. Yak ne vtratyty svii shans staty sylnoiu derzhavoiu [Ukraine 2022. How not to lose your chance to become a strong state]. Available at: <https://uifuture.org/publications/ukrayina-2022-yak-ne-vtratyty-svij-shans-staty-sylnoyu-derzhavoyu/> (data zvernennia: 03.12.2023). (in Ukrainian)
5. Boiko, L. O. (2020). Prioritytety rozvytku pidpriemnytstva zi stvorenniam innovatsiinykh produktiv [Priorities for the development of entrepreneurship with the creation of innovative products]. *Ahrosvit – Agroworld*, 15, 41–47. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.15.41> (in Ukrainian)
6. Konokhov, S. V. (2018). Konkurentni perevahy ahrarynoho sektora Ukrainy u systemi hlobalnoi prodovolchoi bezpeky [Competitive advantages of the agricultural sector of Ukraine in the system of global food security]. *Biznesinform – Business information*, 8, 82-87. (in Ukrainian)
7. Ofitsiynyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua> (in Ukrainian)
8. Tomashuk, I. V. (2017). Problemy ta perspektyvy finansovoho zabezpechennia ahrarynoho sektoru Vinnytskoho rehionu [Problems and prospects of financial support of the agricultural sector of the Vinnytsia region]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and national economic problems*, 20, 698–704. (in Ukrainian)
9. Podolianchuk, O., & Tomashuk, I. (2020). Formation of financial results of activities of agricultural enterprises of Vinnitsa region. *The scientific heritage*, 47, 7, 63–73. (in English)
10. Tomashuk, I. V., & Khaietska, O. P. (2022). Vplyv ahrarynoho sektoru ekonomiky na stalyy rozvytok silskykh terytorii [The influence of the agrarian sector of the economy on the sustainable development of rural areas]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and society*, 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-1> (in Ukrainian)
11. Honcharuk, I. V., & Tomashuk, I. V. (2022). Formuvannia stratehii ekonomichnoho rozvytku silskohospodarskoho pidpriemstva dlia pidvyshchennia yoho konkurentospromozhnosti [Formation of a strategy for the economic development of an agricultural enterprise to increase its competitiveness]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economics, finance, management: topical issues of science and practice*, 4 (62), 7–24. DOI: 10.37128/2411-4413-2022-4-1 (in Ukrainian)
12. Honcharuk, I.V., & Tomashuk, I.V. (2023). Vplyv innovatsiinykh protsesiv na pidvyshchennia konkurentospromozhnosti silskohospodarskykh pidpriemstv [The influence of innovative processes on increasing the competitiveness of agricultural enterprises]. *Ekonomika, finansy, menedzhment: aktualni pytannia nauky i praktyky – Economics,*

finance, management: topical issues of science and practice, 1. (63), 30–47. DOI: 10.37128/2411-4413-2023-1-3 (in Ukrainian)

13. Nemchenko, A. B., & Nemchenko, T. B. (2013). Suchasni pidkhody do zabezpechennia prodovolchoi bezpeky Ukrainy [Modern approaches to ensuring food security of Ukraine]. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Scientific works of the Kirovohrad National Technical University. Economic sciences*, 23, 401–406. (in Ukrainian)

14. Urba, S. I., & Kopytko, M. I. (2022). Zmitsnennia prodovolchoi bezpeky yak instrument realizatsii potencialu konkurentospromozhnoho rozvytku subiektiv aharnoho sektoru v systemi ekonomichnoi bezpeky Ukrainy [Strengthening food security as a tool for realizing the potential of competitive development of agricultural sector entities in the economic security system of Ukraine]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seriya: ekonomika ta upravlinnia – Problems of modern transformations. Series: Economics and Management*, 5. Available at: <https://reicst.com.ua/pmt/article/view/2022-5-03-07/2022-5-03-07> (in Ukrainian)

15. Metych, M. Global food security | Description & Components. Encyclopedia Britannica. Available at: <https://www.britannica.com/topic/global-food-security> (in English)

16. How is Ukraine exporting its grain now the Black Sea deal is over? BBC News. Available at: <https://www.bbc.com/news/world-61759692> (in English)